

Sæt kryds:

Bachelor Kandidat Master Tilvalg HUM-fag Profil-fag Supplering DAV Uddannelse: HISTORIE

(den uddannelse som du er indskrevet på og som prøven hører under. Fx: Positiv psykologi, Engelsk, Medievidenskab, Idehistorie)

Prøve eller modul (jf. studieordningen): HISTORISK EMNE 2, KILDENÆRT EMNE

(Fx.: Optimale læringsmiljøer, Læring, kognition og udvikling, Propædeutisk sprog: Græsk, Valgfag 1, Studium generale, BA-projekt)

Prøveform: FRI SKRIFTLIG HJEMMEOPGAVEAntal ECTS: 15

(fx: Fri skriftlig hjemmeopgave, bunden skriftlig, skriftlig med mundtligt forsvar osv.)

Eksaminator/Vejleder: CHRISTIAN EGANDER SKOVEventuelle bemærkninger: (fx: titel, emne, andet) Konservatisme og nazisme i det tyske mindretal i mellemkrigstidenAfleringsdato: 17.01.2014Opgavens antal enheder inkl. mellemrum: 47616
(En normalside svarer til 2400 enheder inkl. mellemrum)

Afleret af:

Studienr.: 20097203 Navn: JENS RASMUSSEN
Mobilnr.: 40328694 Mail: JENR@MAIL.DKStudienr.: _____ Navn: _____
Mobilnr.: _____ Mail: _____Studienr.: _____ Navn: _____
Mobilnr.: _____ Mail: _____Studienr.: _____ Navn: _____
Mobilnr.: _____ Mail: _____Dispensation: Ja Dispensationen skal vedlægges

Jeg/vi bekræfter med min/vores underskrift, at opgaven er skrevet af mig/os alene. Jeg/vi har muligvis fået inspiration ved at diskutere opgaven med andre, men der er ikke kopieret fra eget eller andres arbejde uden, at det er angivet. Jeg/vi bekræfter også at alle anvendte kilder i denne opgave, herunder Internet-kilder, er angivet på følgende måde:

- direkte citater er markeret som citater og kilden til hvert citat er angivet
- hvor opgavens tekst udgør opsummering eller parafrasering af andres arbejde, er reference til dette arbejde tydeligt angivet
- kildeangivelser er markeret på det sted i teksten, hvor materialet er brugt, enten ved at referencen er skrevet ind i teksten eller ved en fodnote.
- Kilden indgår også i opgavens litteraturliste.

Underskrift(er): _____

Opgave + forside skal være hæftet sammen øverst i venstre hjørne.

Konservatisme og nazisme i det tyske mindretal i mellemkrigstiden

Indhold

Indledning og problemformulering	2
Teori, metode og kilder	2
Ideologi	2
Konservatisme	3
Fascisme	4
Nazisme	4
Metode	5
Kilder	5
Redegørelse	6
Indledning	6
Schleswigscher Wählerverein	8
Nazistiske partier i Nordslesvig efter 1933	8
Nazificeringen af mindretallet	9
Analyse	11
SWV i Folketinget	11
SWV's ideologi før 1933	12
SWV's ideologi efter 1933	13
Nazistisk ideologi i Nordslesvig	14
Diskussion, fortolkning og perspektivering	15
Ideologier	15
Politik og adfærd	16
Perspektivering	17
Konklusion	18
Forkortelser, litteratur og kilder	18
Forkortelser	18
Litteratur	19
Kilder	19

Indledning og problemformulering

Indlemmelsen i Danmark af Sønderjylland i 1920 medførte at der blev et tysk mindretal i Sønderjylland på ca. 30.000 personer.

En del af mindretallet bestod af socialdemokratiske arbejdere som typisk havde organiseret sig sammen med deres danske kolleger i det danske socialdemokrati. Den øvrige del af mindretallet blev i 1920 organiseret i Schleswigscher Wählerverein (SWV) med en kerne af landmænd og et formodentligt konservativt borgerskab.

SWV var siden valget i september 1920 repræsenteret i Folketinget med et mandat for Slesvigsk Parti der som hovedmål havde dels en grænserevision og dels at skabe de bedste økonomiske og kulturelle rammer for mindretallet. Efter magtskiftet i Tyskland i 1933 skete der en gradvis nazificering og ensretning af det tyske mindretalspart og de fleste af mindretallets organisationer.

Jeg ønsker at belyse den politiske kursændring i 30'erne hos det tyske mindretal nærmere og vil arbejde ud fra følgende problemformulering:

Hvilke former for konservatisme og for nazisme var der tale om i det tyske mindretal i Sønderjylland i mellemkrigstiden, og hvordan kom det ideologiske skift i trediveerne til udtryk i mindretallets politik og adfærd?

Eftersom konservatisme og nazisme adskiller sig markant som ideologier, er det interessant at undersøge de nærmere omstændigheder ved dette tilsyneladende radikale politiske omslag. Den pågældende konservatisme var en tysk form for konservatisme med rod i tiden før første verdenskrig, medens nazismen som forekom i Sønderjylland tilsyneladende havde lokale karakteristika der adskilte den fra den tyske nazisme.

I det følgende forekommer citater fra fremmedsprogede kilder. Der er tale om egen oversættelse, og i de tilfælde hvor et ord kan være problematisk at forstå betydningen af eller hvor det danske ord måske ikke er helt dækkende, er den udenlandske betegnelse vist i parentes fx liberal (freiheitlich). I citater betyder [...] at der er sket udeladelse af ord eller afsnit som ikke har betydning for sammenhængen.

Teori, metode og kilder

Når man vil identificere politiske partier som konservative eller nazistiske dvs. som partier med en bestemt ideologi, må man dels gøre sig klar over hvad ideologi vil sige, og dernæst hvad der kendetegner de pågældende ideologier.

Ideologi

Der tages udgangspunkt i Michael Freedens definition¹ hvor en ideologi defineres som et strukturelt arrangement som tildeler mening til en række gensidigt definerende politiske begreber. De politiske begreber består af både ikke-eliminerbare begreber og kvasi-kontingente begreber. De ikke-eliminerbare begreber har en vis lighed med det man typisk omtaler som kernebegreber og -værdier; men eftersom sproget kun sjældent er præcist, vil det for det meste være svært at beskrive en ideologi som beroende på

¹ Freedens, 1996, p. 61

et enkelt eller nogle få ord. Man må i stedet søge nogle begreber som nødvendigvis skal være i den pågældende ideologi (de ikke-eliminerbare) og underbygge disse begreber ved deres sammenhæng med de kvasi-kontingente begreber.

Ideologien består af en gruppe af primære og vekselvirkende begreber omgivet af en række sekundære begreber. I tillæg til de primære og sekundære begreber befinder sig en række perifere begreber som yderligere tjener til at beskrive ideologien. De perifere begreber er dels de marginale som har ringe betydning for primær- og sekundærbegreberne, men som har haft eller kan få betydning for dem, dels perimeterbegreber som støtter og udvikler fortolkningen af primær- og sekundærbegreberne.

En ideologi bruges til at afklare begreber og skabe bevidsthed om nogle samfundsmæssige og politiske forhold med henblik på at udløse aktioner for at ændre dem, bevare dem eller udvikle dem.

Konservatisme

Freedens² mener at konservativ ideologi kan beskrives ved fire begreber hvoraf de to første må ses som de centrale:

- Modstand mod forandringer – hvor uundgåelige de end kan synes – undtagen hvor forandringerne kan ses som noget organisk og naturligt
- Forsøg på at underordne forandring troen på at de love og kræfter som styrer menneskelig adfærd har overmenneskelig oprindelse, og at forandring derfor ikke kan eller bør være affødt af menneskers viljer og luner
- Udmøntning af relativt stabile anskuelser og værdisæt som reaktion på progressive grundideer – hvorved de første to begreber understøttes
- Smidig brug af entydige og indiskutable begreber (decontested concepts) så de også understøtter de nødvendige forandringer

Med dette udgangspunkt kan man sige at konservatisme ikke i sig selv er imod forandringer, men er mod forandringer der har rod i pludseligt opståede ideer eller modefænomener. Freedens ser derfor konservatismen som en meget fleksibel ideologi, fordi dens to vigtigste begreber ikke kan diskuteres, medens de øvrige kan tilpasses så længe de basale ikke drages i tvivl. Konservative primærbegreber kan derfor udskiftes (glide ud i periferien og tilbage igen), og konservatismen kan antage mange former afhængigt af de omgivende ideologier og samfundsforhold.

Til Freedens overordnede konservative begreber, tilføjer Martin Blinkhorn³ to andre kernebegreber:

- Forsvar for deres sociale og økonomiske interesser, hierarkier, eliter etc. uanset om de konservatives magt er veletableret, truet eller gledet over på andre hænder
- Modernisering og udvikling af samfundet så længe det ikke indebærer en ændring af samfundsordenen

Blinkhorn deler konservatismen i det konservative højre (conservative right) og det radikale højre (radical right). På dansk bruges de respektive begreber højrekonservatisme og nykonservatisme. De

² Freedens, 1996, p. 344

³ Blinkhorn, 1990, p. 3

højrekonservative agerer inden for det etablerede system (konstitutionel konservatisme), medens de nykonservative vil ændre systemet hvilket kan føre i retning af fascisme og nazisme. Efter første verdenskrig indgår autoritære og ikke-demokratiske holdninger ofte i nykonservatismen. Nogle nykonservative kan let komme i konflikt med Freedens konservative begreber og med Blinkhorns andet kernebegreb, men dette løser de ved at begrunde ønsket om systemændring med en religiøs eller biologisk (racemæssig) nødvendighed eller simpelthen med hensynet til nationens overlevelse.

Fascisme

Roger Griffin giver en flerleddet definition af fascismen som politisk ideologi⁴: Fascisme er en folkelig ultranationalisme baseret på en genfødselsmyte (palingenetic populist ultra-nationalism).

Genfødselsmyten kan være religiøst baseret (Kristi genkomst, Guds udvalgte) eller sekulært baseret (tredje rige, bonderepublikken), men det drejer sig ikke bare om et nyt idealsamfund, men om genfødsel af noget der har været engang, og som skal, bør eller vil komme igen.

Med folkelig menes en folket som masse, så ideologien er for hele folket og skal bæres frem af hele folket, dvs. en massebevægelse i modsætning til konservatismen som mere er for eliten end for massen. Og endelig betyder ultranationalisme at der ikke bare lægges en nation, dvs. et folk med dets vaner, sprog, oprindelse, værdier etc., til grund for massebevægelsen, men ydermere at dette folk har en særlig kvalitet i forhold til andre nationer. I denne forbindelse vil begrebet race ofte erstatte nation, så der hævdes racemæssig overlegenhed over andre racer.

Fascismens fremkomst og fremvækst i europæiske lande efter første verdenskrig skyldes ifølge Blinkhorn at de konservative partier i disse lande ikke var klar til den moderne massebaserede politik med politisk demokrati samtidig med behovet for sociale reformer. De konservative magtbærende lag havde intet ønske om at afgive magten, og de var kun i begrænset udstrækning parlamentarisk og demokratisk funderede.

Fascismen tog netop udgangspunkt i de moderne forhold og blev af konservative set som et bolværk mod de frygtede socialistiske revolutioner.

Ifølge Blinkhorn arvede de fascistiske bevægelser meget fra de autoritære højreinstitutioner og -partier, men som han ser det, var de på mange måder anderledes og mere ekstreme⁵:

- deres nationalisme var mere skinger
- de var mere pøbelagtige (plebeian)
- de havde ringe respekt for tradition og etablerede hierarkier
- de udviste voldsom og voldelig opførsel
- de var antisocialistiske - på trods af en undertiden socialistisk baggrund

Nazisme

Martin Blinkhorn kommer også ind på hvorved nazismen adskilte sig fra fascismen⁶, og han tager her udgangspunkt i den tyske udgave af nazismen idet han hævder at de øvrige selvproklamerede udgaver af

⁴ Griffin, 1991, p. 32

⁵ Blinkhorn, 1990, p. 6

⁶ Blinkhorn, 1990, p. 11

nazismen kun var matte efterligningsforsøg. Dette skyldes at nazismen i Tyskland havde en tydelig race- og nationalitetsbaseret ideologi som blev organiseret med stor energi og, som kom til udtryk på utallige måder i samfundet. Staten, hæren og bureaukratiet blev nazificeret, og al politisk opposition blev umuliggjort.

Geoff Eley⁷ hæfter sig herudover ved flere ting i den tyske fascisme/nazisme i perioden frem mod 1928. Særligt for nazismen var dens betoning af socialismen, dog ikke i den traditionelle form med fagbevægelse og klassekamp, men ud fra et korporativt sigte som var mere i pagt med tankerne om et folkefællesskab (Volksgemeinschaft) hvor arbejdsgivere og arbejdstagere ikke kæmpede mod hinanden, men arbejdede sammen i de relevante brancheorganisationer. Arbejderne var ikke nazisternes fjender, men nazisterne var fjender af en arbejderorganisering (Arbeitertum) der gav arbejderne en standsbevidsthed og egen kultur, og som med sine internationale bånd sås som en trussel mod folkefællesskabet. Desuden adskiller fascisme og nazisme sig ifølge Eley fra traditionel højrefløjspolitik ved sin politiske vold og brug af terror i en militariseret og konfronterende stil.

Metode

Med ovenstående som grundlag vil det blive undersøgt hvorvidt et konservativt parti som det mindretalstyske SWV udviklede sig til et nazistisk parti i løbet af mellemkrigstiden.

For tiden op til 1933 søges det afklaret om SWV kan betegnes som et konservativt parti. Dernæst vurderes ideologien i de nazistiske partier efter 1933 og i det sejrende parti NSDAP-N der i 1939 fremstod som eneste politiske repræsentant for den tyske folkegruppe i Nordslesvig, og det søges godtgjort om og hvordan de er forskellige..

Endelig vil det blive undersøgt hvordan nazificeringen kom til udtryk i praksis.

Redegørelsen i det følgende bygger på nyere fremstillinger i litteraturen af forfattere der ikke var involveret i mellemkrigstiden, og som derfor må antages at have en afbalanceret tilgang til emnet. Analysen vil herudover inddrage information fra kilderne.

Det har været nødvendigt at begrænse emnet. Det kunne således have været interessant at inddrage andre af de partier som fik en vis tilslutning som følge af den store utilfredshed som fandtes i Nordslesvig i mellemkrigstiden. Her tænkes på Bondens Selvstyre, Samlingsbevægelsen og Landbrugernes Sammenslutning. En del af de personer som støttede disse partier gik siden over til det danske nazistparti, DNSAP. Partiet var i et modsætningsforhold til de toneangivende tyske mindretalspartier, især fordi det ønskede en sydligere statsgrænse ved Ejderen. Partiet gav også anledning til en vis splittelse blandt de nazistiske fraktioner om hvorvidt det kunne være formålstjenligt at slå kræfterne sammen med et dansk nazistparti.

Kilder

De forhåndenværende arkiver fra mindretallet blev beslaglagt i 1945 og findes nu i Landsarkivet i Aabenraa, men der er kun tale om en del af det oprindelige arkivmateriale, eftersom en – ukendt – del blev tilintetgjort i dagene op til befrielsen den 5. maj 1945. Det er også uvist i hvor høj grad de rivaliserende nazistiske partier efterlod sig arkivalier, og i givet fald er det nok usikkert om de blev overført til folkegruppens fælles arkiv.

⁷ Eley, 1990, p. 50 - 53

Nordschleswigsche Zeitung, som havde redaktion i Aabenraa, kan kun delvis belyse nazistpartierne forhold, idet avisen efter 1933 kun var talerør for den af sponsorerne i Tyskland anerkendte politiske gruppering inden for mindretallet.

Folketingstidende er en primær kilde til partiernes selvforståelse, og selve referatets kvalitet må anses for hævet over al tvivl. Partiernes politik fremmes ved indbyrdes aftaler og ved arbejdet i folketingets udvalg, men det er i folketingssalen at politikerne kan demonstrere deres politik over for offentligheden, så grundlæggende er referaterne i folketingstidende mere et udtryk for hvordan partierne og politikerne gerne vil ses, end hvad de gør i virkeligheden. Specielt hvad angår sønderjyske forhold kan det være interessant at følge debatten i Folketinget da der i mellemkrigstiden var indvalgt politikere med klare nationale synsvinkler så man kan være nogenlunde sikker på at et udsagn eller en påstand om forholdene i grænselandet straks vil blive imødegået fra den anden side.

De to første bind af firebindsværket om DKF' historie⁸ bliver inddraget for at finde de politiske konfrontationer mellem DKF og Venstre der sammen med SWV's stillingtagen i Folketinget kunne afsløre SWV's politiske ståsted i det danske politiske landskab. Muligvis kan de to bind også bruges til at finde eventuelle kontakter og bånd mellem DKF og SWV. Der er dog tale om et jubilæumsværk med mulig tendens til skønmaleri.

Redegørelse

Indledning

Det tyske mindretal i Sønderjylland efter 1920 bestod af forskellige dele. Hjemmetyskheden fremkom i 1840'erne⁹ og var tilknyttet en slesvig-holstensk bevægelse der bl.a. betonedede Slesvigs og Holstens nære samhørighed og uafhængighed i forhold til resten af det danske monarki. Hjemmetyskheden havde især sin rod i byernes eliter og blandt landmænd og håndværkere. Bevægelsen var baseret på tysk sprog og kultur, men for mange var sønderjysk omgangssproget.

Hertil kom indvandring fra mange dele af det tyske rige af tyske embedsmænd, arbejdere og håndværkere under det tyske styre fra 1864. En stor del af førstnævnte forlod Sønderjylland efter 1920, men mange af sidstnævnte blev og en del giftede sig ind i danske familier¹⁰.

Talmæssigt regner man med et tysk mindretal i 1920 på ca. 30.000. Dette tal er dog omstridt fra begge sider eftersom man fra dansk side antog at mange tyskere var såkaldt blakkede og talte tysk, men egentlig var dansksindede - og omvendt. Så sent som ved folketingsvalget i 1939 antog man således fra tysk side at man ved information og påvirkning kunne få omkring 50.000 af de blakkede til at stemme tysk¹¹.

Ved afslutningen af første verdenskrig blev spørgsmålet om Sønderjyllands fremtidige tilhørsforhold optaget på fredskonferencen, og resultatet blev en folkeafstemning i en afstemningszone med sydgrænse hvor den nuværende grænse forløber og med en-bloc afstemning. Dette betød at tysksindede i kommuner

⁸ Hatting, 1966 og Winther, 1966

⁹ Hansen, 2005, p. 339ff.

¹⁰ Abrahamsen, 2012, p. 90

¹¹ Riese, 1994, p. 193

med et tysk flertal ikke kunne gøre sig håb om at blive i det tyske rige, men måtte følge flertallet i afstemningszonen der havde et sikkert dansk flertal. I modsætning hertil foregik afstemningen i afstemningsområdet syd for den nuværende grænse kommunevist hvorfor kommuner med dansk flertal kunne regne med at blive indlemmet i Danmark. Et hjemmetysk forslag om en afstemningsgrænse der ville have givet samme mindretalsbefolkning nord og syd for en kommende grænse blev afvist. Ved afstemningen havde kommuner som Tønder og Højer tysk flertal over 75%, men ingen kommuner syd for grænsen havde dansk flertal.

Fra hjemmetysk side afviste man resultatet af folkeafstemningen med den begrundelse at den var sket uden en forhandling mellem Danmark og Tyskland, og fordi afstemningen ikke var retfærdig med forskellige regler i de to afstemningsområder.

Det tyske socialdemokrati stod som det største parti siden valget i 1912 stærkt i Tyskland, og samtidig opstod en arbejderidentitet som for mange arbejdere gik forud for den nationale identitet. Det var derfor naturligt for mange tysksindede arbejdere efter 1920 at tilslutte sig det danske socialdemokrati¹². På en konference i Flensburg 25.11.1923 mellem danske og tyske socialdemokrater vedtoges Wels-Stauning aftalen der anerkendte grænsen af 1920 og tog afstand fra alle ønsker om en grænseflytning¹³.

Den ikke-socialdemokratiske del af mindretallet stemte i tysk tid fortrinsvis på de borgerlige samlingskandidater som typisk var liberale eller nationalliberale, medens de tyske konservative partier kun spillede en mindre rolle¹⁴.

Følelsen af at være blevet uretfærdigt behandlet ved afstemningen i 1920, usikkerheden om den tyske kulturs fremtid i et dansk Nordslesvig og de økonomiske problemer for landbruget gav impuls til at organisere det tyske mindretal i SWV.

SWV stod bag Slesvigsk Parti (SP) som var repræsenteret i det danske folketing frem til 2. verdenskrig. Fra 1920 til 1939 var sognepræst Johannes Schmidt-Wodder (S-W) folketingsmand for SP.

Ved de tyske rigsdagsvalg i 1932 fik nazisterne over halvdelen af stemmerne i Sydslesvig. Kredse der stadig var forbitrede over tabet af Nordslesvig, og som så fordele i en genopretning af de gamle handelsforbindelser, rejste i løbet af foråret 1933 spørgsmålet om en revision af grænsen (Påskeblæsten). Det skete samtidig med den nazistiske magtovertagelse i resten af Tyskland og vakte stor uro nord for grænsen og i resten af Danmark. Selvom den tyske regering ikke stod bag initiativet fra partifællerne i Schleswig-Holstein, var det en påmindelse om at den tyske regering aldrig havde anerkendt grænsen fra 1920.

For det tyske mindretal i Nordslesvig betød støtten fra syd til en grænserevision at spørgsmålet blev rejst med fornyet kraft, samtidig med at mindretallet nu blev økonomisk afhængigt af tyske offentlige og private institutioner som alle blev nazificerede i løbet af 1933.

¹² Abrahamsen, 2012, p. 90

¹³ Lubowitz, 1995, p. 17

¹⁴ Hansen, 2009, p. 150

Schleswigscher Wählerverein

Partiprogrammet for SWV blev offentliggjort 17.8.1920 i de lokale tyske aviser¹⁵ og det indeholdt fem paragraffer.

- §1 fastslår at SWV vil at selvbestemmelsesretten også skal gennemføres rent og retfærdigt ved grænseskellet mellem Danmark og Tyskland.
- §2 forlanger en revision af grænsedragningen da den ikke er gennemført på den måde som er omtalt i §1.

I kommentarerne under de fem paragraffer anføres det at verdenshistorien i stigende grad har ført menneskeheden frem mod folkenes ret til at leve, og at staterne dannes på grundlag af denne ret. Det erkendes at staternes grænsedragning undertiden vil resultere i nationale mindretal, men det hævdes at Danmark ikke har taget hensyn til den tyske folkegruppe ved grænsedragningen, og Danmark har heller ikke taget direkte kontakt med den tyske stat, selvom de to lande ikke var i krig med hinanden.

Videre anføres det at mellemstatslige konflikter bør løses gennem indbyrdes forståelse – en gammel tysk tanke. Forståelsen mellem folkene og mellem staterne bør ske direkte og uden indblanding af tredjepart, og der ses frem mod en fremtid hvor de nordiske folk og det tyske folk viser større gensidig forståelse end nu.

- §3 anfører at SWV lægger vægt på de gamle forbindelser til Slesvig (Sydslesvig) og på den afståede landsdels egenart.
- §4 udtaler at tyskerne bør have ret til selv at forvalte kirker, skoler og andre folkelige institutioner. Det anføres videre at mindretallet vil behandles med respekt og ikke bare vil tåles eller fordanskes.
- §5 rummer to emner: For det første vil SWV føre en kraftig og sund middelklassepolitik, og for det andet vil den føre en retfærdig og liberal (freiheitlich) socialpolitik.

Det forklares i kommentarerne at §5 skal ses i lyset af at man som danske statsborgere har interesse i landets anliggender og at især landmænd og små erhvervsdrivende ses som vigtige for de ikke-besiddende¹⁶ befolknings mulighed for opstigning og for at få lokalt fodfæste til hjem og familie.

Endelig erklæres det i kommentarerne at mindretallet loyalt vil følge landets love, så længe det tilhører det.

Nazistiske partier i Nordslesvig efter 1933

Nationalsozialistische Arbeitsgemeinschaft Nordschleswig (NSAN) var det første forsøg på at danne et nazistisk parti med udgangspunkt i det tyske mindretal. Dets program fremgår af en artikel i en antologi som udkom i anledning af NSAN's femårsjubilæum i 1938¹⁷.

I artiklen anføres som det primære at NSAN har som mål at indføre nazismen i Hitlers udgave i Nordslesvig – uforfalsket og gennemgribende. Dette betyder at partiets program er det samme som NSDAP's i Tyskland.

¹⁵ Schmidt-Wodder, 1920

¹⁶ ikke-besiddende betyder vel familier der ikke ejer egen gård eller eget værksted

¹⁷ Nissen, 1938, p. 16

I kommentarerne vises hvilke krav dette mål stiller. En del af målene er af lokal karakter, og det nævnes fx at jøder og frimurere ikke må komme til orde i mindretallets avis som skal ledes i nazistisk ånd. NSAN vil bekæmpe den jødisk-marxistiske ånd i og uden for os og dermed skabe en sund folkegruppe.

Et overordnet mål er at bevare og udfolde den tyske folkegruppe i Nordslesvig, og man kræver en genforening af Nordslesvig med Schleswig-Holstein. Genforeningen skal ske fredeligt gennem en statslig aftale mellem Tyskland og Danmark.

Partiet er folkegruppens højeste instans, og der skal etableres et tysk hovedkontor bl.a. med Erhvervsgrupper (Berufsgruppen). Der er her tale om anvendelse af klassisk fascistisk korporativ tankegang.

Der opstod hurtigt er konkurrerende parti, Nationalsozialistische deutsche Arbeitsgemeinschaft Nordschleswig (NSDAN) som stod for uafhængighed af NSDAP og anden støtte sydfra¹⁸.

Som et erklæret middel til at bilægge splittelsen i denne del af mindretallet oprettede S-W et nyt parti, Deutsche Front (DF). I programerklæringen¹⁹ anføres at DF vil bruge den tyske nazismes ånd i løsningen af sine opgaver der primært er kulturelle og landbrugsmæssige. Grænsespørgsmål nævnes ikke direkte, men der henvises til at det tyske og det nordiske skal bringes i samklang, og kun således kan det nordslesvigske spørgsmål løses. Bestyrelsen skal også omfatte to repræsentanter for den ikke-nazistiske hjemmetyskhed²⁰.

I løbet af sommeren 1935 enedes man om at samle kræfterne i et nyt parti, Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei - Nordschleswig (NSDAP-N) med Jens Møller som leder og opløse de hidtidige. Dette lykkedes dog ikke umiddelbart. Kun DF blev nedlagt, og året efter anslog S-W at kun omkring 5% af de tyske i Nordslesvig stod bag NSDAP-N og et tilsvarende antal bag NSAN²¹. Først efter flere års verbale og til dels fysiske kampe mellem fraktionerne og efter pres og mægling sydfra fremstod NSDAP-N som den sejrende.

NSDAP-N's program fremgår af det indlæg som Slesvigsk Partis nye folketingsmedlem, Jens Møller, holdt i Folketinget den 11. maj 1939²². Det blev af statsminister Stauning efterfølgende omtalt som 'en art programtale'.

Jens Møller lægger i sit indlæg især vægt på særlige gældsproblemer for de nordslesvigske landmænd oven i de generelle valutaproblemer, og han ønsker bl.a. stop for propaganda der ophidser mod Tyskland

Han nævner ikke grænsespørgsmålet, men senere i debatten svarer han at han "har intet imod at man optager en drøftelse i dette høje ting om grænsen, om den måde hvorpå grænsen blev draget i 1920".

Nazificeringen af mindretallet

I tiden op til 1933 var der ingen mærkbar interesse for nazismen i den tyske folkegruppe, men efter magtovertagelsen i Tyskland markerede tyskere i det danske socialdemokrati en kraftig modstand mod

¹⁸ Riese, 1955, p. 65

¹⁹ Schmidt-Wodder, 1934

²⁰ Artikel i Jydske Tidende 11.11.1934

²¹ Se fodnote 83 i Riese, 1995

²² FT, 11.5.1939, Sp. 375

nazismen foranlediget af overgrebene på deres partifæller syd for grænsen²³. For den øvrige del af folkegruppen skete nazificeringen af mindretallets organisationer skete i løbet af få år.

Forløbet kendes særligt godt for Tønders vedkommende²⁴. Påskeblæsten og magtovertagelsen i Tyskland gav de tysksindede fornyet håb om en genforening med Tyskland. Samtidig betød propaganda sydfra og kontakter med venner og familie syd for grænsen at der opstod en tysknational og nazistisk begejstring som især greb ungdommen.

Langt de fleste tyske foreninger fik nazificeret bestyrelsen, og kun ganske få blev ikke berørt. Det drejede sig om nationalt blandede foreninger (bl.a. det frivillige brandkorps) og fx om den tyske afholdsbevægelse. Nødvendigheden af økonomisk støtte sydfra gjorde nok beslutningen om nazificering uomgængelig for de fleste.

Der blev også indvalgt nazister i de offentlige råd og forsamlinger; men nazisternes indbyrdes slagsmål og metoder virkede frastødende, så det traditionelle velstillede borgerskab med nationalkonservative holdninger forsvandt i det store og hele fra rampelyset²⁵. De så dog utvivlsomt med sympati på at der blev arbejdet for en genforening, og at nazisterne syntes at kunne bringe klassekampen til en ende. Den officielle alliance mellem NSDAP og rigspræsident Hindenburg gav også tillid til at konservative værdier ville blive respekteret. Den tyske kirke i Nordslesvig lod sig dog ikke bringe ind i et Kirchenamt under partiets ledelse da præsterne angiveligt var i opposition til partiet²⁶.

I Deutsche Berufsgruppen Nordschleswig strukturerede man erhvervslivet i ti lav (Innung), og for hvert lav indsamlede man oplysninger om hver enkelt erhvervsdrivende og hans familie, produktion, maskiner og beskæftigede²⁷. Det fremgår ikke af arkivet hvordan oplysningerne blev brugt, men de blev måske indsamlet med henblik på senere anvendelse, for de havde næppe nogen relevans i det danske arbejdsmarkedssystem. På et tidspunkt blev man opmærksom på at arbejdergruppen manglede i bevægelsen, og man oprettede uden held en afdeling for arbejderspørgsmål²⁸.

De nazistiske bevægelser og foreninger markerede sig gennem fanemarcher, stævner og optog. Uniformsforbuddet som blev vedtaget af Folketinget i 1933 satte dog grænser for fremtoningen, og hertil kom forbud mod at flage med andet end dannebrog, dvs. hagekorsflaget kunne kun bruges i begrænset omfang. Enkelte voldelige opgør med grupper af arbejdere forekom bl.a. i Tønder i 1933²⁹, men volden var mest begrænset til stridigheder mellem nazistiske fraktioner.

²³ Abrahamsen, 2012, p. 96

²⁴ Bargfeldt, 2003

²⁵ Bargfeldt, 2003, p. 101

²⁶ Kristensen, 2007, p. 597

²⁷ Landsarkivet i Aabenraa, Arkivskaber: Det tyske mindretal 1920 – 1945, Pakke 13

²⁸ Bargfeldt, 2003, p. 101

²⁹ Rasmussen, 2010, p. 113

Analyse

SWV i Folketinget

SWV's politiske udvikling i mellemkrigstiden kan yderligere belyses af Schmidt-Wodders ytringer og stemmeafgivning i Folketinget.

Sidstnævnte er svær at aflæse af Folketingets Forhandlinger da det kun undtagelsesvist fremgår hvordan stemmerne faldt. Med baggrund i den tidligere nævnte konservative historieskrivning kunne være interessant at se om SP støttede DKF i dets særlige markeringer fx ved den konservative afværgedagsorden 19.10.1922, forsvarsforliget 27.7.1922 eller finanslovsopgøret 21.3.1929. Men i disse tilfælde er der enten ingen angivelse af medlemmernes stemmeafgivning, eller S-W er markeret som fraværende. Dette gælder også 3.behandlingen af socialreformen den 7.4.1933 hvor konservative stemte imod reformen som var en del af Kanslergadeforliget mellem Socialdemokratiet, Venstre og de radikale.

I intet af de to værker om DKF's historie kan der findes belæg for kontakt mellem SWV og DKF i forbindelse med arbejdet i Folketinget.

Derimod kan man studere S-W's indlæg ved finanslovsdebatterne i efteråret 1932 og 1934 dvs. før og efter nazismens magtovertagelse i Tyskland og den begyndende nazificering.

I finanslovsdebatten i 1932³⁰ fremstår S-W meget afdæmpet og begynder med ros til regeringens beskæftigelsestiltag. Han foreslår at udstykninger til arbejdere skal omfatte havejord med det dobbelte formål at bidrage til familiernes forsyning med grøntsager, men også for at sikre arbejdernes forbindelse med jorden. I det hele taget beskæftiger han sig med landbrugets forhold og anbefaler en udvidet handel med Tyskland i stedet for at satse på afsætning til England der har sine koloniale forpligtelser. Han anerkender de fremskridt der er sket i Nordslesvig på det kulturelle område, og han ser Nordslesvig som et bindeled mellem Tyskland og norden.

I finanslovsdebatten to år senere³¹ har S-W igen kraftigt fokus på landbrugets problemer og finder en 'dybtgående gældssanering og rentesækning for landbruget nødvendig', og han betragter landbruget som et livsspørgsmål for hele folket. Videre taler han for et vist selvstyre til Nordslesvig.

S-W beskæftiger sig med problemer med de tyske skoler, begrænsninger i tildeling af statsborgerskab til tysksindede og vanskelighederne med at få opholdtilladelse til tyskere. Men herudover beskæftiger han sig med indblanding fra dansk side i indre tyske forhold og en manglende forståelse de nye tyske magthavere. Han anfører således: "Man vil ikke se de etiske kræfter der arbejder på en genrejsning af det tyske folk".

Vedr. grænserevision er han dog meget afdæmpet, og han nævner ved fortsættelsen af debatten³² at striden skal bilægges på venskabelig vis, og at der er et tysk ønske om et godt forhold til de germanske naboer. En konkret løsning på grænsespørgsmålet vil han derfor ikke gå ind på.

³⁰ FT, 7.12.1932, Sp. 1429

³¹ FT 18.10.1934, Sp. 176

³² FT, 2.11.1934, Sp. 869

Ved folketingsdebatten en uge senere³³ nævner S-W om grænsespørgsmålet at det ikke skal behandles nu hvor tillidsforholdet ikke er til stede, men fortsætter med en vending der kan tolkes som en trussel eller som en spådom: "den dag kan komme da situationen ligger anderledes".

I slutningen af folketingssamlingen³⁴ anfører han at "staten har ikke magtet efter krigen at værne landet mod højkapitalismens tendens til at sætte spekulationsinteresser først og landets vel sidst", og senere³⁵ forudser S-W at en fortid, der siden Saxos rummer odelsret, bondefrigørelse, hedens opdyrkning, bondesamfundsudviklingen og Grundtvig, vil "bringe Danmark ind på en vej der ville komme til at ligne den som Tyskland har betrådt [...]".

SWV's ideologi før 1933

SWV's partiprogram med kommentarer samt indlæg fra S-W i Folketinget viser nogle begreber som nedenfor søges struktureret i en Freedensk ideologimodel. Af overskuelighedshensyn er begreberne skrevet med stort.

SELVBESTEMMELSESET er et primærbegreb (ikke-eliminerbart) som omgives og defineres nærmere af de kvasi-kontingente begreber SELVFORVALTNING (skole, kultur og om muligt selvstyre) og RESPEKT (fra andre og for udøvelsen af selvbestemmelsesretten), men som modsvarer af LOYALITET (mod værtsstaten Danmark og dens love). Noget afgørende i SELVBESTEMMELSESET er dens verdenshistoriske oprindelse idet verdenshistorien ses at føre frem til folkenes ret til at leve. Et andet primærbegreb er JORDFORANKRING som defineres ved den slesvigske baggrund, og som søges fremmet ved LANDBRUGET (og ved havejord) samt at der stadig er mulighed for lokalt fodfæste og opstigning.

Til de sekundære begreber hører GRÆNSEREVISION der ses som en konsekvens af SELVBESTEMMELSESET, men som er betinget af sekundære begreber som RENHED, RETFÆRDIGHED og FORMÅLSTJENLIGHED. Et andet sekundært begreb er LIBERAL SOCIALPOLITIK og MIDDELKLASSEPOLITIK.

Som perifert begreb kan nævnes FREDELIG SAMEKSISTENS der angives at være et særkende ved Tysklands historie. Netop historien og fremkomsten af stater med grænser betyder også at man må acceptere begrebet MINDRETAL der dog også kan have en værdi som bindeled (mellem Tyskland og Norden).

Med denne ideologiske struktur kan man se en overensstemmelse med Freedens to første karakteristika ved konservatisme som ideologi:

Der er med grænseændringen sket en pludselig forandring af afgørende betydning, og det har frembragt en modstand. Denne forandring har netop ikke oprindelse i overmenneskelige forhold, men tilskrives menneskelige beslutninger i forbindelse med fredsslutningen i Versailles.

Tilsvarende kan fokuseringen på SELVBESTEMMELSESET som primærbegreb ses som en reaktion på grænseændringen, idet det ikke var et begreb af betydning i førkrigs-Tyskland. SELVBESTEMMELSESET kan derfor bruges til at modvirke de forandringer der er sket.

³³ FT, 9.11.1934, Sp. 1269

³⁴ FT, 9.5.1935, Sp. 6000

³⁵ FT, 9.5.1935, Sp. 6004

Freedens fjerde konservatismebegreb med smidig brug af entydige og indiskutable værdier kan ses i brugen af begreberne RENHED, RETFÆRDIGHED og FORMÅLSTJENLIGHED som kan begrunde forskellige former for grænserevisioner.

Med udgangspunkt i Freedens model for konservatisme må SWV's ideologi betragtes som konservativ, og det er intuitivt nærliggende at betragte SWV som et konservativt parti når hovedformålet via SELVBESTEMMELSESRRET er at genoprette en fortidig samfundsorden.

Dette er jo også hvad Blinkhorn ser som typisk konservativt, nemlig at konservative går til forsvar når deres samfundsorden er truet, sådan som det må have følt for den tyske folkegruppe efter 1920.

Man kan måske også se en indflydelse fra DKF's partiprogram³⁶ fra 1915 idet et begreb som mellemstand genfindes som middelklasse. Sociallovgivningen fremhæves begge steder, selvom den ikke kan siges at have særlig relevans for Nordslesvig frem for andre former for lovgivning.

Alligevel skal man nok være varsom med at definere SWV som et konservativt parti i dansk partisammenhæng. Dets optræden i Folketinget i de sager som er fremdraget på basis af værket om DKF kan som nævnt ikke aflæses af Folketingets Forhandlinger. Men brugen af ordet liberal ifm. socialpolitikken i partiprogrammet og den konstante fokusering på landbrugets forhold kunne tyde på at SWV i virkeligheden havde en del tankegods til fælles med Venstre.

Men ligegyldigt om SWV var liberalt eller konservativt, må man med dets oprindelse in mente antage at det var et borgerligt parti, og dets leder har givetvis frem til 1933 skullet navigere på en måde der kunne tilfredsstille både dets liberale og konservative elementer.

SWV's ideologi efter 1933

Magtskiftet i Tyskland i 1933 betød at der kom uklare signaler fra tysk side i spørgsmålet om Tysklands grænser. På den ene side ønskede man at bekæmpe Versailles-fredens uretfærdigheder, men på den anden side ønskede man af ideologiske grunde at pleje et godt forhold til de germanske og ariske lande i Nordeuropa.

Ideologisk set er SELVBESTEMMELSESRRET stadig et primærbegreb, og det omgives stadig af SELVFORVALTNING som kvasi-kontingent begreb. JORDFORANKRING kan stadig ses som et primærbegreb med den kraftige fokusering på landbrugets problemer.

Begrebet SELVFØLELSE kan ses som et ny primærbegreb der måske har været der hele tiden, men som nu er tydeligt. Det bygger på et kvasi-kontingent begreb som OPRINDELSE i det germanske bondesamfund og med forbindelser til Norden og til Tyskland. SELVFØLELSE spiller sammen med et andet kvasi-kontingent begreb man kan kalde FORSVARBEREDSKAB. Sidstnævnte viser sig ved at der nu fokuseres på konkrete problemer med skole, statsborgerskab og indblanding i tyske forhold. Det udstrækker sig også til et angreb på højkapitalen, og heri ligger givetvis en hentydning til affæren med Landmandsbanken i tyverne som man så som en del af forklaringen på problemerne i Nordslesvig, og hvor man tilmed kunne forbinde storkapital med jødiske navne som direktør Glückstadt og finansminister Brandes.

³⁶ Hatting, 1966, p. 31

I periferien kan man derfor anbringe begrebet RACE; men det er netop perifert, for arisk og jødisk nævnes ikke direkte, men ved stedfortrædere som nordisk og højfinansiel.

MYTOLOGI er et nyt sekundært begreb som relaterer sig til OPRINDELSE, men som går videre idet der tales om Tysklands genrejsning, etiske kræfter og Danmarks tilsvarende fremtid som en funktion af Danmarks fortid.

GRÆNSEREVISION findes stadig som sekundært begreb, men det er nu i samspil med begreber som TILLID der gør at det ikke betragtes som aktuelt. Det er måske ved at blive et perifert begreb da MYTOLOGI med Tysklands genrejsning og forestillinger om et kommende nordisk-germansk rige gør spørgsmål vedr. statsgrænser mindre afgørende.

Nazistisk ideologi i Nordslesvig

Splittelsen mellem de forskellige fraktioner kunne give indtryk af en tilsvarende ideologisk splittelse. Ser man imidlertid bort fra strid om personspørgsmål og strategier, synes der dog grundlæggende at være tale om samme ideologi.

I centrum er naturligvis begrebet nationalsocialismen, men det forudsættes som et begreb der har værdi i sig selv og ikke behøver at defineres nærmere.

Som et primært begreb er FOLKET, men der gøres intet forsøg på at begrunde dets værdi i historie, race eller sprog. FOLKET har en værdi i sig selv som associeres med renhed, og dets betydning ses af omgivende begreber der truer FOLKET. Et kvasi-kontingent begreb som SPLITTELSE rummer mørkemænd (Dunkelmänner, også et forældet udtryk for reaktionære), frimurere, Otto Strasser tilhængere³⁷, forklædte demokrater, marxister og kommunister³⁸. Sidstnævnte er symboler på en splittende klassekamp, hvorimod nazismen med dens korporative institutioner prøver at bringe arbejdsgivere og -tagere sammen i erhvervsgrupperne. Propaganda fra anden side ses også som et forsøg på at splitte folket. FOLKET angives at bestå af landmænd og middelstand, men også invalider og arbejdsløse medregnes dertil.

FOLKET skal naturligvis være forenet, og en genforening mellem Nordslesvig og Tyskland er derfor et mål. GENFORENING må imidlertid henregnes som et sekundært begreb. Det har måske en høj følelsesmæssig værdi, men gennemførelsen afhænger af en fremtidig, fredelig forhandling.

JORDFORANKRING er et primærbegreb med landbruget både som konkret livsgrundlag for FOLKET og som garant for dets tilknytning til Nordslesvig.

RACE kan ses som et perimenterbegreb som forklarer SPLITTELSE, men som nok ikke ses som et relevant primærbegreb i en retsstat. DEMOKRATI er ligeledes et perimenterbegreb. Det opfattes ganske vist negativt da partibaseret demokrati og parlamentarisk debat medvirker til SPLITTELSE, men begrebet indgår også latent og positivt i ønsket om selv at vælge lokale ledere.

KØN nævnes ikke som begreb, men må betegnes som et marginalt begreb. At det findes, ses dog af at der altid tales om 'Männer' ved omtalen af fremmødte og af medlemmer, medens kvinder kun omtales ved konkrete kvindeemner som fx husmoderforeninger.

³⁷ Otto Strasser stod for en mere socialistisk retning inden for nazismen

³⁸ Nissen, 1938, p. 16

Begrebet MAGT og herunder magtanvendelse må ses som et marginalt begreb. Mange af de nazistiske partiers ledere og medlemmer havde en baggrund som frontsoldater fra første verdenskrig, og begreber som kamp, front og stødtrop blev ofte anvendt i skrift og tale. Ligeledes er autoritær ledelse med en magtfuld, karismatisk leder en forudsætning for nazistisk ideologi.

Diskussion, fortolkning og perspektivering

Ideologier

SWV's ideologi før 1933 kan karakteriseres ved de to begreber SELVBESTEMMELSESET og JORDFORANKRING som så hver især defineres nærmere ved beskrivende begreber og omgives af sekundære og perifere begreber. Med det første begreb sigtes ikke til individets selvbestemmelsesret, men til den nationale folkegruppes, og til SELVBESTEMMELSESET hører af historiske grunde også GRÆNSEREVISION der kan helt eller delvis genoprette en tidligere tilstand.

Samlet kan ideologien ikke karakteriseres som en ren konservativ ideologi, men som en blandet borgerlig ideologi.

Efter 1933 er SELVBESTEMMELSESET og JORDFORANKRING stadig primærbegreber, men hertil kommer begrebet SELVØLELSE som viser sig ved en mere kritisk og aggressiv holdning, og som givetvis skyldes bevidstheden om en kraftigere støtte sydfra til SWV's mål. De tre primærbegreber begrundes og omgives ikke mere blot af begreber med relation til Norden og Slesvig-Holsten, men nu inddrages en mere mytologisk kontekst som de germanske folk og danmarkshistorien i øvrigt som støttebegreber for ideologien.

Påvirkningen sydfra ses også i brugen af udtrykkene 'højkapitalisme' og 'spekulationsinteresser' som ikke ellers er borgerlige begreber, men som anskues som opsplittende begreber der kan begrunde en systemændring – ikke mindst når de to begreber forbindes med jøders indflydelse på finansverdenen som er en vigtig del af nazistisk verdensanskuelse.

Som repræsentant for SWV bruger S-W ordet 'genrejsning' for magtskiftet og de igangværende ændringer i Tyskland, og han går så vidt som til at bruge ordet 'etisk' i den sammenhæng; men han tænker nok mere på en genrejsning af det kejserlige førkrigs-Tyskland end på en egentlig genfødsel af et tysk oprindeligt og mytologisk rige.

Samlet må man nok vurdere at SWV's ideologi efter 1933 stadig er konservativt-borgerlig, men den har fået fascistisk/nazistisk tendens som følge af påvirkningen fra Tyskland.

Den ideologi som er fremherskende i den nazistiske del af hjemmetyskheden efter 1933 bygger på de to primærbegreber FOLKET og JORDFORANKRING. SELVBESTEMMELSESET er ikke mere et primærbegreb, for nu er den tysksindede befolkning ikke mere en gruppe der kræver selvbestemmelse, men en gruppe der er en del af FOLKET. FOLKET er ikke helt defineret. Af oprindelse er det nordisk, germansk og tysk, men først og fremmest er det rent og kan ikke indeholde de elementer der giver anledning til splittelse. Det anføres også at der ikke blot er tale om en enkelt klasse eller erhvervsgruppe.

JORDFORANKRING ligger i sammenkædning mellem folket og dets geografiske oprindelse, og med jorden som basis for FOLKET's trivsel og overlevelse.

Ideologien kan ses at ligge i forlængelse af nykonservativ ideologi med skarp afstandtagen fra det eksisterende system og opbygning af et nyt autoritært samfundssystem. Sidstnævnte ses ikke udtrykt konkret ved kravet om et styrende parti og en autoritær leder i spidsen, men det ligger latent i henvisningen til programmet for NSDAP.

Der tales ikke om en mytologisk genfødsel, men om en genrejsning hvilket må ses som en nyordning uden de bånd som blev lagt på Tyskland i forbindelse med Versailles-freden. Det er dog utvivlsomt at der på længere sigt tænkes på en genfødsel af et tysk rige af middelalderlige dimensioner og dertil et rige hinsides liberalisme, kapitalisme og marxisme, Det tredje Rige, som bl.a. beskrevet af Moeller van den Bruck³⁹.

Man er således tæt på Griffin's definition af en fascistisk ideologi hvis man accepterer at det ultra-nationalistiske aspekt er erstattet af bevidstheden om den nordisk-germansk-ariske races overlegenhed. Blinkhorns før nævnte fascistiske karakteristika passer dog ikke umiddelbart. Man kan således ikke betegne de hjemmetyske partiprogrammer eller -ytringer som skingre, plebejiske eller respektløse, og man kan heller ikke se et socialisthad bortset fra afstandtagen til klassekæmpere som splittende elementer i folket.

Om man så gik skridtet videre i retning af en nazistisk ideologi, burde vise sig i de yderligere karakteristika som Blinkhorn nævner. Problemet er dog at de synes at beskrive den nazistiske ideologi i praksis under et nazistisk styre og ikke som den tog sig ud i partiprogrammer, udtalelser og taler. Hvis ikke fraktionerne i Nordslesvig havde betegnelsen nationalsocialistisk i selve navnet, ville man nok antage at der var tale om fascistiske ideologier.

Som konklusion kan man anføre at den ikke-socialdemokratiske del af det tyske mindretal blev repræsenteret af et parti, Slesvigsk Parti, der i tyverne havde en vælgerforening med borgerlig-konservativ ideologi. Efter 1933 fik den en drejning mod den fascisme der blev tydelig i de angiveligt nazistiske partier som voksede frem i trediverne, og hvoraf det ene fik magten over vælgerforeningen i 1939.

Med Freedens model for ideologier kan man beskrive enkelte ideologier verbalt, men Freedom giver ingen anvisning på hvordan man sammenligner ideologier. Medmindre der er fuldt overlap i primærbegreber, sekundære og perifere begreber, kan man ikke afgøre om der er tale om samme ideologi, for der er ingen målestok for lighed. Med en vægtning kunne man få en talmæssig beskrivelse af lighed mellem ideologier, men dette kræver et større erfaringsgrundlag.

Politik og adfærd

Indtil nu er ideologien blevet behandlet som et politisk overbegreb, men spørgsmålet er hvorvidt et partis ideologi også viser sig i partiets handlinger og beslutninger. Som nævnt er det dog svært at eftervise SWV's konkrete politiske adfærd i Folketinget.

For SWV kommer hertil problemet om partiets fremtræden er udtryk for partiet selv eller for dets repræsentanter og i dette tilfælde S-W der som dets eneste folketingsrepræsentant gennem 19 år nærmest må betegnes som partiejær.

³⁹ I bogen 'Das Dritte Reich' fra 1923

SWV's fokusering på landbrugsforhold kan således også skyldes at S-W altid havde følt sig udtalt forbundet med landbruget og i øvrigt efter afslutningen på sin aktive politikerkarriere i 1939 købte og drev en gård⁴⁰. Desuden kan hensynet til at holde samling på en bred vælgergruppe betyde at ideologien bliver lidt sløret i praksis, fordi der nogle gange skal tages hensyn til middelklassens byerhverv og andre gange til gårdejerne.

Dernæst må man se på forholdet mellem et parti og dets vælgere: Stemmer vælgerne efter ideologi, tradition eller opportuniste? I tilfældet SWV kan man antage at vælgertilslutningen i høj grad var uafhængig af den konkrete ideologi. SWV's vælgere stemte på et parti der arbejdede for mindretallets økonomiske og kulturelle velfærd, og som på kort eller langt sigt arbejdede for en grænserevision. I mellemkrigstidens Nordslesvig havde Slesvigsk Parti mellem 15% og 20% af stemmerne til folketingsvalgene⁴¹, og selv ikke ved den store mobilisering i 1939⁴² lykkedes det at vinde de blakkede eller de tyske socialdemokrater til at stemme for Slesvigsk Parti.

Forholdet fra parti til vælgere er også interessant: Påvirker et partis nye ideologi vælgernes overbevisning og adfærd? Efter 1933 hvor nazistiske fraktioner fik indflydelse på SWV, skete der en ændring i mindretallets liv. Foreninger blev nazificerede, men levede videre i en anden ydre fremtoning. Selvom det var klart hvem man sydfra ønskede som leder, var man længe ikke indstillet på at følge en partibeslutning herom. I stedet fokuseredes der på hvor mange der mødte op ved de forskellige fraktionsmøder, hvor mange medlemmer de havde osv. Det var ikke netop et demokratisk valg, men en form for flertalsbaseret kåring af den leder man ønskede.

Tilhørsforholdet til det tyske folk var en forudsætning, men i praksis viste det sig at man reagerede mod ledende partimedlemmer som var tyske, men som var indvandret fra andre dele af Tyskland før 1920⁴³. Dette kunne ikke siges at være i pagt med en bekendelse til samme folk, men det stemte godt med en udtalelse fra en gammelkonservativ⁴⁴ stillet over for den tyske nationalisme: "Hvorfor tysk, når jeg er tre gange mere preusser end tysker?"

Den voldelige adfærd som man forbinder med nazismen i kamp mod andre retninger sås knap i Nordslesvig i mellemkrigstiden. De voldelige konfrontationer mellem nazistiske fraktioner blev også til dels forebygget af politiets indsats⁴⁵. I modsætning til Tyskland hvor retsstaten ophørte i foråret 1933 og magten overgik til partiet, indordnede man sig i Nordslesvig under det givne system og forsøgte ikke at bekæmpe det med sabotage og vold.

Perspektivering

Ser man bort fra den socialdemokratiske del af mindretallet, skete der en nazificering af mindretallet i trediveernes Nordslesvig. Den havde måske ikke stor betydning i dagligdagen, og endnu i 1936 var kun omkring en tiendedel af mindretallet medlem af et af de nazistiske partier. Samlingen på ledelsesplan blev først gennemført kort før udbruddet af anden verdenskrig og Danmarks besættelse, og det var først her at

⁴⁰ Weitling, 2005, p. 223

⁴¹ Becker-Christensen, 2009, p. 307

⁴² Riese, 1994

⁴³ Heimdal 2.3.1934, udklip i Landsarkivet i Aabenraa, Arkivskaber: Det tyske mindretal 1920 – 1945, Pakke 217

⁴⁴ Eley, 1990, p. 61

⁴⁵ Fx Internt nazistisk slagsmål med 500 deltagere forhindret af politiet. Udklip fra Flensborg Avis i Landsarkivet i Aabenraa, Arkivskaber: Det tyske mindretal 1920 – 1945, Pakke 217

nazificeringen kom på prøve i forhold til den af Tyskland udskudte grænserevision og til det tyske krav om mindretallets støtte til krigen med arbejdskraft og soldater.

Med den tyske besættelse af Danmark blev mindretallet stillet over for nogle svære valg: Valg mellem dansk og tysk, mellem et Stortyskland og Nordslesvig, mellem krigsdeltagelse eller ej. For mange blev det et valg mellem liv og død.

Konklusion

Med det tyske mindretal i Nordslesvig i mellemkrigstiden som eksempel er det forsøgt at analysere ideologien i forskellige partidannelser ved hjælp af Michael Freedens model. Deres ideologiske indhold er blevet tydeliggjort, og det kan vises at der skete et markant skift omkring 1933. Den oprindelige tese, at mindretallets ikke-socialdemokratiske del kunne betegnes som konservativt, har ikke kunnet eftervises, men må i stedet betegnes som blandet borgerligt/konservativt.

Ideologisk skete der en ændring mod fascistisk ideologi; men en videreudvikling mod en egentlig nazisme ses ikke på samme måde i ideologien.

Hvor andelen mindretalstyskere med nazistisk partimedlemskab i 1936 var ca. en tiendedel, steg den formodentlig gennem resten af trediverne som følge af massiv påvirkning, og tilsvarende steg andelen af dem der havde en nazistisk overbevisning; men de foreliggende kilder og den anvendte litteratur afslører ikke omfanget. Mindretallets adfærd ændrede sig i en nazistisk retning der dog må betegnes som afdæmpet sammenlignet med forholdene i Tyskland.

Forkortelser, litteratur og kilder

Forkortelser

DKF	Det konservative Folkeparti
Nazistisk	Bruges i teksten for nationalsocialistisk selvom det tyske mindretal ikke anvendte denne betegnelse der mere blev set som et skældsord
NSAN	Nationalsozialistische Arbeitsgemeinschaft Nordschleswig
NSDAN	Nationalsozialistische deutsche Arbeitsgemeinschaft Nordschleswig
NSDAP	Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei (Tyskland)
NDSAPN eller NSDAP-N	Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei Nordschleswig
SDHAG	Schriften der Heimatkundlichen Arbeitsgemeinschaft für Nordschleswig
SWV	Schleswigscher Wählerverein
S-W	Johannes Schmidt-Wodder

Litteratur

Abrahamsen, Kitt: Tysksindede arbejderes afvisning af nazismen i 1933, i *Sønderjyske Årbøger*, 2012

Bargfeldt, Britta: Die deutsche Volksgruppe und der Nationalsozialismus – am Beispiel der Stadt Tondern in den dreißiger Jahren, *SDHAG*, 2003

Becker-Christensen, Henrik: Fra ”mod hinanden” til ”med hinanden”: *Sønderjyllands Historie*, Aabenraa 2009

Blinkhorn, Martin: Introduction: Blinkhorn, Martin (red.): *Fascists and conservatives*, London, 1990

Clausen, Hans Peter: Deutschland und die deutsche Minderheit in Nordschleswig, anmeldelse i *Historie*, 1970

Eley, Geoff: Conservatives and radical nationalists in Germany – the production of fascist potentials, 1912 - 28: Blinkhorn, Martin (red.): *Fascists and conservatives*, London, 1990

Freeden, Michael: *Ideologies and political theory*, Oxford 1996

Griffin, Roger: *The nature of fascism*, London 1991

Hansen, Hans Schultz: *Hjemmetyskheden i Nordslesvig 1840 – 1867 Bind II: 1850 - 1867*, Aabenraa 2005

Hansen, Hans Schultz: Nationalitetskamp og modernisering 1815 – 1918: *Sønderjyllands Historie*, Aabenraa 2009

Kristensen, Henrik Skov: Mellem Hitler og hjemstavn – folkegruppeløber Jens Møller: John T. Lauridsen (red.): *Over stregen – under besættelsen*, København, 2007

Lubowitz, Frank: 10. Februar 1920 – Die Volksabstimmung in Nordschleswig und die Forderung nach einer „Neuen Entscheidung“, *SDHAG*, 1995

Nissen, Jep: Ein Rückblick und Ausblick: Organisationsamt der NSAN (red.): *Ein Kampf um Nordschleswig*, Haderslev, 1938

Rasmussen, René: Nazi-fascination og anti-nazisme i Sønderjylland 1933: Birgitte Herreborg Thomsen m.fl. (red.): *Sønderjylland i 1933*, Aabenraa, 2010

Riese, Ingrid: Det tyske mindretals valgkamp 1939, i *Historie*, 1994

Riese, Ingrid: Die deutsche Volksgruppe in Nordschleswig 1933 – 1945, *SDHAG*, 1995

Weitling, Günther: Johannes Schmidt-Wodder – Erinnerungen eines Enkels an den Großvater: Gerd Stolz og Günther Weitling (red.): *Nordschleswig – Landschaft, Menschen & Kultur*, Husum 2005

Kilder

Schmidt-Wodder, Johannes: Der Schleswigsche Wählerverein, i *Neue Tondernsche Zeitung*, 17. 8.1920, p. 1

Schmidt-Wodder, Johannes: *Erklärung*, Tønder, 18. september 1934, Landsarkivet i Aabenraa. Arkivskaber: Det tyske mindretal 1920 – 1945, Pakke 226

Folketingstidende: *Folketingets forhandlinger*, København, div. årgange. Henvisning angives i fodnoter som 'FT, Dato, Spalte'

Hatting, Jørgen: *Fra Piper til Christmas Møller 1915 – 1929*, København, 1966

Winther, Jens: *Fra krise til krig, 1915 – 1940*, København, 1966